

**KAPRONCZAY KATALIN:
SEMMEWEIS IGNÁC (1818–1865) EMLÉKEZETE ITÁLIÁBAN
A 19. SZÁZAD VÉGÉN¹**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Talán egyetlen magyar orvosi felfedezésnek sem volt olyan gyötrelmes az elfogadtatása, egyetlen magyar kutató sem szembesült annyi értetlenséggel és mellőzéssel, mint Semmelweis Ignác, a gyermekági láz kóroktanának felismerője. Közismert tény, hogy Semmelweisnek életében vajmi kevés elismerés jutott, viszont annál keservesebb küzdelmekben kellett szembeszállnia a heves támadásokkal, kíméletlen bírálatokkal.

Az orvostörténeti szakirodalom mára már feltárta azokat a jelentős fordulópontokat, amelyek a semmelweisi doktrína diadalát eredményezték. Ismeretes az a sajnálatos tény is, hogy még a hazai kortársak jelentős része is igyekezett megfeledezni róla, csupán az 1880-as évek közepétől kezdték ismét szóba hozni, „...amikor Lister tanítása is eljutott ide és a carbol spray gőze elhomályosította még a vajúdo ágya tájékát is...” – fogalmazta meg Dirner Gusztáv.

A nemzetközi szakirodalomban szintén az 1880-as években jelentek meg az első hiteles megemlékezések Semmelweisről. A hallgatást Alfred Hegar 1882-ben írott műve törte meg, kiemelkedett még Heinrich Fritsch 1884-ben kiadott elemző munkája. Az angolok mindvégig hűvös eleganciával igyekeztek magukat távol tartani a Lister–Semmelweis prioritási vitától. Kivételt csak Charles Henry Felix Routh jelentett, aki még a megbélyegző hazaáruló elnevezést is vállalva, nyíltan hangoztatta, hogy „...a feltaláló mártírkoszorúját Semmelweis viselte, Lister pedig csak e nagy igazság napfényében sütkérezhetik...”. A legelképesztőbben

¹ Forrás: Kapronczay Katalin: Semmelweis Ignác emlékezete Itáliában a XIX. század végén. = Orvosi Hetilap, 2000. pp. 1985–1987.

A szerző tanulmányában az alábbi forrásokra hivatkozik:

– Castiglioni, A.: Storia della medicina. Milano, 1927. pp. 836–840.

– Guzzoni degli Ancarani, A.: L'Italia ostetrica. Catania, 1902. pp. 37–42, 87–97, 178–179, 235–255, 377–383, 393–397.

– Guzzoni degli Ancarani, A.: Pro Semmelweis. Ed. seconda. Messina, 1906.

– Korbuly György: Semmelweis a kortársak feljegyzéseiben. = Orvosképzés, 1940. pp. 625–641.

– Dirner Gusztáv (szerk.): A nemzetközi Semmelweis-emlék Budapesten. Bp., 1909. pp. 30–33, 82–84, 99–103, 126–128, 134–135, 183–184, 262–264, 269–273.

– Pazzini, A.: Storia dell' arte sanitaria dalle origini a oggi. Roma, 1974. pp. 1566–1567.

– Pierro, F.: Un medico martire della bonta' Ignazio Filippo Semmelweis 1818–1865. Cirie, 1965.

– Podach, E. F.: Semmelweis tudománytörténeti helye. = Orvostörténeti Közlemények 43 (1967) pp. 53–65.

– Premuda, L.: Personaggi e vicende dell' ostetricia e della ginecologia nello studio Padova. Padova, 1958. p. 14, 86. pp. 76–78, 80–82.

– Papp Zoltán (szerk.): Semmelweis Ignác klinikájának múltja és jelene. Jubileumi emlékkönyv a Baross utcai Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika építésének 100. évfordulójára. Bp., 1996. pp. 35–41.

a franciák viselkedtek. Annak ellenére, hogy a francia szaklapok már az 1840-es évek végén beszámoltak a felfedezésről, még a századfordulón is Etienne Tarniert tekintették az anyák megmentőjének és ezt dicsőítve állítottak neki szobrot 1905-ben.

Olaszországban is több évtizedes hallgatás követte Semmelweis felfedezését. Arról nem tudunk, hogy voltak-e Semmelweisnek kapcsolatai az olasz kollégákkal, vagy hogy a kortársak közül bárki is reagált volna a semmelweisi tanokra. A szakirodalom tanúsága szerint az olaszoknál 1875 után terjedt el a gyakorlatban az eljárás. Azok a szülészek, nőgyógyászok, akik az 1880-as évektől Semmelweis szenvedélyes követőivé váltak, már egy következő generáció képviselői voltak, a nagy felfedezés idején még nem is éltek.

A század utolsó évtizedeiben Olaszországnak modern szülészete és nőgyógyászata volt, mind a gyógyítás mind pedig a szakorvos- és bábaképzés vonatkozásában. A nagy hagyományokkal rendelkező olasz felsőoktatásban előkelő helyet foglalt el az orvostudomány. Az 1859-ben életbe léptetett, ún. Casati-törvénynek köszönhetően jelentős fejlődésnek indult a középszintű oktatás is, többek között a bábaképzés. A kissé bonyolult iskolai rendszer keretében összesen húsz orvosi fakultáson folyt az oktatás, a 27 bábaképző intézet nagyobb hányada közvetlenül az egyetemi karhoz, illetve az egyetemi klinikához kapcsolódott, de néhány önálló intézmény is létezett, például az ún. királyi szülésznőképzők. Az egyetemi klinikák és a bábaképzők egyenletes elosztásban voltak megtalálhatók az országban. Egy századfordulón készült statisztika szerint a leglátogatottabbak a déli országrész bábaképezői voltak; például Nápolyban 331 hallgatót tartottak számon, míg Milánóban csupán 141-et.

E rövid kitérőt csupán annak bizonyítására tettük, hogy milyen fontos szerepe és szakmai tekintélye volt az egyetemi klinikáknak és az idekapcsolódó képzésnek a korabeli Olaszországban. Azok a szülészek, akik szinte tisztelői voltak Semmelweis életművének, valamennyien az ország különböző városaiban működő egyetemi klinikákon dolgoztak, részt vettek az oktatásban, következésképpen a hallgatókkal is megismertették Semmelweis nevét, munkásságát.

Giovanni Inverardi (1854–1899), Alessandro Cuzzi (1850–1895), Ernesto Pestalozza (1860–1934), Luigi Maria Bossi (1859–1919) és a legelkeszebb követő Arturo Guzzoni degli Ancarani (1858–1927) nevét kell kiemelni.

Guzzoni számos egyetemi klinikán dolgozott és tanított, többek között Paviában, Novarában, Cagliari-ban, Messinában, Sienában, Modenában. Paviában, Alessandro Cuzzi tanítványaként hallott először a gyermekági láz kóroktanának felfedezéséről, Semmelweistről. Messinai elődje, Giovanni Inverardi professzor szintén alaposan tanulmányozta Semmelweis munkásságát és a gyakorlatban alkalmazta antiszeptikus eljárását. Guzzoni is érdeklődést tanúsított az orvostörténelmi kutatások iránt, több szülész- és nőgyógyász-történelmi műve látott napvilágot. 1886-ban, magántanári disszertációja téziseiként írta meg Semmelweistről szóló munkáját, amelynek első nyomtatott változata a 'Gazzetta degli Ospedali' című lapban jelent meg.

„Az orvostörténelemben vannak felfedezések, amelyeket homály fed és vannak emberek, akiknek dicsőségére és tiszteletére az idő sokáig árnyékot borít. Ma is van egy olyan felfedező, akit igazságtalanul és túlságosan régen elfeledtek; Semmelweis Ignác Fülöp... Ki hallotta ezt a nevet az iskolában? Hányan vannak közülünk, akik talán először hallják említeni? Ő az az ember, akinek az orvosok és a betegek egyaránt le vannak kötelezve, akit a tudomány megújítójának, az emberiség jótevőjének nevezhetünk, Semmelweis.” – kezdte írását Guzzoni.

Ezután számba vette mindazokat a Semmelweis kortársakat és az 1860–1880 között munkálkodó tudósokat, akik szülészettörténelmi vagy aszepszis-elméleti könyveikben egyetlen szóval sem említették Semmelweiset és korszakos felfedezését. Több példát hozott fel arra is, amikor téves összefüggéseket állapítottak meg a felfedezéssel kapcsolatban. Az olasz szakirodalom elemzése során hasonló eredményre jutott; a legjelentősebb összefoglaló

kiadványokban nem szerepelt Semmelweis neve, senki sem fordította le az Aetiológiát olaszra. Az első méltó és valóságghű Semmelweis megemlékezést Emilio Fazola (?–1892) firenzei professzor 1883-as közleményében találta Guzzoni. A félreismerésre és félremagyarázásra is talált példát az olasz szaksajtóban. Fritsch könyvének megjelenése után a Gazzetta degli Ospedali 1886-os évfolyamában egy ismeretlen – magát csak monogramjával jelző – szerző kommentárt írt, amelyben mind Fritsch könyvét, mind a semmelweisi felfedezés lényegét elferdítette. Semmelweis érdemét mindössze a kézmosásban és a műszerek fertőtlenítésében jelölte meg.

A több évtizedes elhallgatás, majd a félreértések és félremagyarázások késztették Guzzonit arra, hogy Semmelweis tanait a maguk teljességében ismertesse és minden fórumot felhasználjon annak érdekében, hogy igazságot szolgáltatson a tudománytörténet-írásban Semmelweisnek a méltatlan mellőzés és a feledés évtizedei után.

„Tiszteletet Semmelweisnek” – harsogta szenvedéllyel Guzzoni, majd így folytatta. „A harc, amelyet az élőkért vívott, folytatódott halála után is, de ma már talán befejeződött, hiszen már megkapja fáradozásaiért az őt megillető – bár késői – elismerést... Fontos, hogy a hallgatók megismerjék Semmelweis nevét, annak a nevét, aki a tudomány apostola, a szüléset világító fénysugara és az emberiség igazi jótevője volt.” Elmondta, hogy nincs olyan ünnepi alkalom a klinika, illetve a bábaképző életében, amikor ne hangzana el Semmelweis neve.

A Semmelweisről szóló írás második kiadásában büszkén számolt be Guzzoni arról, hogy Cagliariiban a klinika fertőtlenítő terme – az ő javaslatára – Semmelweis nevét viseli és a klinika udvarán Semmelweis mellszobra áll. Messinában a bábaképző egyik előadótermét nevezték el Semmelweisről, az egyetem aulájában pedig el van helyezve Semmelweis portréja.

1892-ben a magyar orvosi kar és a budapesti kir. Orvosegyesület felhívására létrehozott nemzetközi bizottság azt a célt tűzte ki, hogy méltó emléket állítsanak Semmelweisnek. Köztéri szobor állítása, nemzetközi Semmelweis-ösztöndíj, Semmelweis földi maradványainak méltó módon való eltemetése, szülőházának emléktáblával való megjelölése, műveinek magyar- és németnyelvű kiadása szerepelt a feladatok között, mindehhez az anyagi alapot nemzetközi gyűjtés útján kívánták biztosítani. A nemzetközi bizottságban négy olasz tag tevékenykedett: Luigi Maria Bossi (Genova), Giovanni Calderini (Parma), Ercole Federico Fabbri (Modena) és Guzzoni degli Ancarani, aki akkor éppen Messinában dolgozott. A mintegy 18 éves szervező munka végeredményeként csupán a szobor és az emléktábla állítása vált valóra.

A nagyszabású szobor- és emléktábla-avató ünnepségsorozatra 1906 szeptemberében került sor. A népes olasz delegációban Guzzoni több egyetem és tudományos társaság megbízásából volt jelen, ami természetes volt, hiszen – ahogyan a cagliari egyetem rektora megfogalmazta – köztudomású volt Olaszországban, hogy Guzzoni „...nagy bámulója Semmelweisnek, s... több ízben adott nyilvánosan kifejezést ama nagy szellem iránti tiszteletének.” Guzzoni erre az ünnepi alkalomra önálló kis kötetként ismét megjelentette Semmelweisről szóló írását, a budapesti orvosi kar professzorainak, a szoboravató bizottságnak és „a gyermekági láz zseniális prófétájának” ajánlva.

Az olasz vendégek közül Pestalozza professzor emelkedett először szólásra, a beszámoló szerint „gyönyörűen csengő olasz nyelven” mondta el köszöntőjét.

„Olaszország... egyetemein Semmelweis névvel kezdik meg az antiszepeusz óriási jelentőségű tanának taglalását. A kortársak meg nem érdemelt közönyét, mely életének kínja, a lángelméjű apostol gonosz szelleme volt, ma általános tisztelet váltotta fel... Nem emlékszem tudományos munkára, amelynek olvasása mélyebb hatást gyakorolt volna reám, mint az, amelyben ő egy apostol igaz lelkesedésével ismertette a gyermekági láz aetiológiájára vonatkozó kutatásait.”

Guzzoni – kissé meglepő módon – latinul mondta el beszédét, aminek okát így magyarázta: „...legnagyobb sajnálatomra nem tudok magyarul, a német szó pedig Budapesten egy olasz szájából, úgy hiszem, nem lenne helyén való.” Rövid beszédében háláját fejezte ki az ünnep rendezőinek, akik azáltal, hogy szobrot emeltek Semmelweisnek, az egész világ adósságát rótták le.

A harmadik szónok – Bossi – Semmelweis magyarságát hangsúlyozta ki, amiért külön köszönet illeti meg, hiszen akkor is – és sajnos később is – többen elkövették azt a hibát, hogy osztráknak vagy németnek nevezték Semmelweiset. „Kötelességszerű hódolatunk szól annak, akinek oly nagyok érdemei, hogy joggal mondható az egész világ érdemes férfiának, jogos visszahódítást pedig azért ünneplünk, mert ez alkalommal visszahódítjuk őt a hős Magyarország számára.”

Az ünnepség befejező aktusaként vörös gránit emléktáblát lepleztek le Semmelweis Ignác Apród utcai szülőházának bejárata felett. Ezen a helyszínen már kevesebben jelentek meg a külföldi vendégek közül, az olasz küldöttség azonban teljes létszámban elzarándokolt a kis tabáni épülethez.

Egy ünnepélyes alkalomkor természetes kötelesség, hogy a felszólalók a dicséret hangján emlékezzenek, az ünnepelt munkásságából az érdemeket emeljék ki, azokat hangoztassák. Az udvarias szép szavak, szóvirágok, az olaszos temperamentummal és hevülettel előadott szónoklatok háttéréből az őszinte tisztelet sejlett elő, hiszen ők valamennyien ténylegesen kutatták és népszerűsítették Semmelweis életművét. A magyar nép iránti rokonszenv, a történelmi kapcsolatokban gyökeredző tisztánlátás érződött Bossi professzor szavaiban, amikor így összegezte Semmelweis munkásságát:

„Egy új sebészeti korszak megteremtésénél tanúsított büszkesége, állhatatossága és félreismertsége teljesen megfelel a szép és gavallér magyar nép büszkeségének, állhatatosságának és félreismertségének szellemi, politikai és szociális téren.”